

MIREN AGUR MEABE PLAZA

Euskaltzaindian sartzea

Lekeitio, 2023-IV-22

MEABE PLAZA, Miren Agur
Euskaltzain osoa

Itsaso bete mezu

Hasierako agurra

Egun on eta eskerrik asko bihotzez, gaurko egun hau jantzi eta antolatzeko ardura eta lana hartu dozuen guzti-guztiei.

Alkate jauna eta Udalbatza.

Agintariak eta alderdi politikoetako ordezkariak.

Euskaltzain jaun-andrak.

Kofradia. Parrokia.

Musika, kultura eta kirol taldeak. Gizarte-zerbitzuak.

Joanes semea. Karlos. Senideak.

Ama. Aita. Tio Joseba.

Falta diren etxeko, lagun eta herritarrak.

Txikitako lagunak. Bilboko lagunak. Han-hemengo lagun guztiak.

Herritar heldu nahiz umeak.

Zorionekoa ni, hainbeste bide-lagun eta bide-erakusle izateagaitik.

Orain dala 54 urte, hementxe bertan izan nintzan Lekeitioko beste ume pilo bategaz batera, Lehen Jaunartze egunean, 1969ko apirilaren 13an. Sei urte eta erdi neukazan eta ordukoa izan zan nire lehenengo irakurketa euskeraz. Nire lehen mikrofonoa be, hauxe. Beste asko etorri dira gero.

Horrexegatik aukeratu dot toki hau, bere balio artistikoaz aparte, balio afektibo kalkulaezina daukalako.

Batetik, txikitan *aittitta* Pedromari sakristauak aldarek aldare erabiltzen ninduan santu-santen ezaugarriak ikasten. Bestetik, esango neuke nire lehen alfabetatze-saioak hementxe gauzatu zirala, frankismoaren hondarretan.

Domeketako irakurgai hareek itxi eusteen geruza bat, denporaren poderioz azaleratu zana, bertso-lerroen kadentzian nahiz iruditerian: salmoak eta otoitzak, kalizak eta arantzazko koroiak ez dira falta nire poemetan. Badaukat lagun bat behin edo behin aholku hau emon izan deustana: «Ez eizu leidu monja tonuagaz, e!». Baina mundu guztiak daki ni ez nazela monja.

Aurrekoei omena

Alfabetatze-eskola sakonagoak geroago etorri ziran, **Labayru Ikastegiak** antolatutako udako ikastaroetan, baina ordurako baneroazan zorroan bai ortografiari, bai lexikoari, bai morfosintaxiari buruzko oinarri batzuk.

Garai beretsuan, Magisteritza ikasten hasi eta, bizkaieratik baturanzko bidean, **AEK**ko ikastaro batean izena emon, eta hantxe izan neban **Xabier Kintana** idazle eta ikerlariaren barri. *Nazioarteko ipuinak* irakurri genduzan (1980ko liburua). Sinistuko deustazue sasoi haretan neure buruari galdetzen neutsala ea kapaz izango ete nintzan euskarazko titulua aterateko? Miresgarria ereuten neutsan batuaren erregistro soilari. Kintana, zeuri zor deustut, besteak beste, neure-neure egin dodan berba bat: *bisutsa*.

Ondoren, Bilboko **Kirikiño Ikastolan** lanean hasi, eta *Hiztegia 2000* izan neban vademecuma, euskeraren normalizazioan lanean ebilen jende askok eta askok lez.

Testuliburugintzara aldatu nintzanean, **Giltza argitaletxera**, 90eko hamarkadan, behin Leioako Unibertsitatera deitu neutsun zalantza bat argitzeko minutu eta segundo hitzen inguruan. Oso arretatsua izan zinan. Nork pentsau zure ordezko aulkia hartuko nebanik gero eta gero?

Hona hemen zuk egindako itzulpen bat, ez poeta erromatar batena, Yehuda ha-Levi poeta judu nafarrarena baino, xii. mendekoa. Zalantzan egon naz zer pasarte aukeratu, eta azkenean, 15.a hartu dot, ardoa aitatzen daualako eta gaur ospakizun-eguna denez... Bihar, gainera, apirilaren 23a, Liburuaren Eguna... Eta zer kasualidade polita, semeak jakinarazo eustanez, Vinalia Priora jaia, antzinako erromatarrek ardo barria dastatzeko eguna, eta mahastiak nahiz ortuak zaintzeko eguraldi ona eskatzekoa:

Bizia emanen nuke, gau batean,
laute eta txirula egokituen soinupean jaiki zen oreinagatik,
ene eskuan kopa ikustean honela esan baitzuen:
«Edan ene ezpainen artetik mahatsen odola».
Ilargia yod baten antzekoa zen
egunsentiaren jantzietan urrezko urekin izkiriatura.

(Zure oharraren arabera, «yod» horrek, hebrear alfabetoaren hamargarren letrak, koma itxurakoak, irargiak urrezko igitaiaren antza eukala adierazoten dau).

Eta zuk, Xabier, zeure aldetik, **Eusebio Erkiagaren** lekukoa hartu zenduan.

«Ezagutzen dozue Eusebio Erkiaga?», galdetu neutsen behin etxekoei, gaztetxotan. Eta hareek erantzun: «Ezagutuko ez dogu ba! Udan etorten da eta parkean egoten da leiduten. Zer ba?». Eta nik: «Idazlea dalako». Eta eurek: «Bai... *Lekitxori* buruz idazten dau, baina guri gatz egiten jaku».

Jaioterria sarritan izan zan Eusebioren sormenaren ardatza: *Lekitxori* kantaten eutsan ohitura-koadruen estiloko erretratuak eginaz. Kaiganeko irudiak eta arrantzu onaren poza antzinako sinesmenen hutsminagaz batera nagusitzen dira haren lanetan.

Halako egun baten, gure amak Eskolapean eukan dendan agertu zan Eusebio. «Zeuri be gustaten ei jatzu lumari eragitea», esan eustan. Lumeari eragin... Bai, orduantxe hasita nengoan testutxoak taiutzen, ***Sustraia*** herriko fotokopia-aldizkari xumean nahiz ***Idatz & Mintz*** dotorean. Talarantz egin genduan, kontu-kontari.

Begi onetik hartu ninduan. Halantxe, Mertxe emazteak Bilboko etxean prestatutako merienda jan bitartean egin eutsazan hainbat ohar nire lehen poema-liburua izango zan paper-mordoari. Poetak poeta gurakoari lagundu.

Neure txikitasunean, pozik bihurtzen naz zuon hurrengo katebegia: bata, euskera modernoaren arnasa; bestea, kresalaren goramina. Biak ala biak euskal komunitateari ekarpen handiak egindakoak. Zuon eta zuon moduko beste batzuen konpromisoari eta argitasunari esker dago gure hizkuntza dagoen tokian.

Eta orain bai, badator hitzaldia...

Itsaso bete mezu

Itsasoak baldin badu iradokitzen.
Baldin eta eguna begiaren enfasia.
Baldin eta gaua ezpainaren doinua.
Itsasoa bada gure obraren zatia.

«Bakardadearen orografia»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 106. or.

Gogoeta honek itsasoak nire poesiagintzan dituen agerpideen deskribapena izan nahi du. Lekeitiarra izanda, nahitaezkoa zitzaidan gai hau aukeratzea. Poema-zatiak tartekatuko ditut azalpena hornitzeko (horietako batzuk oroigarri gisa banatuko ditugun postaletan topatuko dituzue).

Hamalau eskalatan egingo dugu nire itsaso poetikoaren zeharkaldia.

1. eskala: Bizi-aroen portua

Umezaroan portua genuen jolastokietako bat. Oholtzarik gabe, kapaz ginen gure irudimenak sortutako istorioak antzezteko. Orain nostalgiaz gogoratzen dugu hori.

Neguan jauregiak osatzen genituen arrain-kaxa hutsekin, marineruei segika tabernaz taberna ibiltzen ziren arratoi-txakur bustien penaz. Oraindik badira harrizko eskailerak moilan, baina ez abarketen zirri-zarra garratzik.

Oroimena zine-oihal xaretu batekin pareka daiteke.

Galdu zen azazkaletan petaloak listuz apaintzeko gure ohitura hura. Eta kantoietako katakumeeikiko ama-sena. Eta astilleroko murmurak eta lehen sostena. Pentsamenduak punpaka sentitzea zauri zolituen antzera.

«Urtaroen postala»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 17. or.

Zenbat ez zion lagunduko portu-bueltaren kontenplazioak ni izandako neskatilari bere nortasuna mamitzen! Halaxe, **gazaroko** barne-bakarriketetan, adibidez, ametsak gauzatzeko konfiantza ageri da.

Izan zen aro bat zeinetan / kolonia bat eraiki nuen ametsaren erresuman / eta kontsultategia zabaldu nuen kai-muturrean, (...) baina geroa / beldurrarekin jolasten zen mamu panpoxa besterik ez zen.

«Izan zen aro bat»,
Oi, *hondarrezko emakaitz!*, 44. or.

Azkenik, **zahartzaroaren** atarian, iraganeko asmoen errautsak batu beharra datorrenean, emakume heldua bere isla ikusten ari da moilako putzu batean eta uretan dagoen gasolio-aztarnak txikitako paradisu galdura eramaten du. Han, memoria den urruneko toki horretan, arrainen ezkatak lentejuelak ziren, eta behegaineko pintura-zipriztinak, makillajea.

Iletargiak atoiari dakartza eguzkitan sendatzen jarritako potinak, galipota, hondarrean utzi eta hondarrak jandako oinatzak, algen usaina ilean, kresalarena gonan.

«Potxingoa moilan»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 46. or.

Baina memorian arrantzan egin nahi denean, haria eten egiten da memoriak itzultzen diguna beti delako iruzurtia, zatikatua, osatugabea, egiantzekoa... baina faltsua.

Dzingoan arrantza eginda, zeure burua atera nahi zenuke putzutik.
Baina hariak palt egiten dizu. / Eta irudiak ihes.
Eta ur hustuak urruntzen uzten zaitu, portuan aurrera, errautsezko bidean.

«Potxingoa moilan»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 46. or.

2. eskala: Arranegi versus Goikokalea

Txomin Agirrek *Kresala* nobelan dio Arranondoko postariak lanak izaten zituela eskutitzak banatzeko, herritarrek abizenetik barik ezizenetik ezagutzen zutelako elkar. Eusebio Erkiagak ere hainbat deitura xeblebre eman zituen *Arranegin*, jaioterriari eskainitako nobela dokumentalean. Ez dago dudarik: **tokitasunak izaera ezartzen du**.

Hurrengo poemak *Ama pixelatua* dauka izena, lehentxoago iradoki dudan moduan, memoriatik «pixelak, teselak, zelulak» baizik ez ditugulako arrantzatzen, gure osotasun biografikoaren txatal ñimiñoak.

Ama Dendari kalekoa zen. Aita, arranegitarra (...).

Amari izugarri gustatzen zitzaizkion almendra gazituak nahiz azukreztatuak; aitari, tripakiak eta arrainen arrabak (...).

Egun batean esan nion amari ametsetan egin nuela aita hil egiten zela barkua hondoratuta. «Hobeto zeu hiltzen zarela amets egin», erantzun zidan, muker-muker. Ez zuen lorik egiten aita itsasoan zela denboraleak koadratuz gero (...).

«Ama pixelatua»

Nola gorde errautsa kolkoan, 26. or.

Esaldi soil horiek **idiosinkrasia konplexu bi** jartzen dituzte kontrastean: ama *txaputxeruen* auzokoa zen (lehorreko ofizioak zituztenena: arotz, jostun, pintore...), baserritik kalera etorritakoen alaba; aita, berriz, itsastarra jaiotzaz eta lanbidez. Mundu horietako bat, nire psikean, fineziari eta diplomaziari loturik dago; bestea, berriz, indarrari eta adoreari. Bion elkargunea, maitasuna.

3. eskala: Hondartza, prisma bat

Nire idazkera osoan dago presente **nitahunaren autoafirmazioa**, batzuetan autoerretiratuaren bidez. Honako poema honen izenburua *Definizioa* da.

Emakume kaierduna naiz, / badakizu nor: / hondartza gurmatsuan zure inizialak / idatzi nahi lituzkeena; / edo hobeto, telefono-zenbaki bat / zure autoaren kristalean.

/ Baina hau ez da film frantsesa, / ezta kolonia-iragarki bat ere (...).

«Definizioa»

Bitsa eskuetan, 11. or.

Zein da autoerretratuon sorburua, nartzisismoa? Ez, baizik eta norberaren burua analizatu nahia, norberaren irudia eguneratu nahia eta besteen aurrean nola agertu gura dugun jakinarazi nahia.

Hondartzan dabilen emakume hori —estatikaren eta dinamikaren arteko kinkan— nire lehen poema-bildumatik agertzen da Penelope insumiso baten moduan itsasoak diktatutako poemak idazten.

Beti hortxe dagoen hondartzak, prisma batek bezala, hainbat egoera islatzen ditu:

— **Hutsmina**, falta direnen ausentzia.

Ama, behar zaitut hondartzan ikusi lasterka, / magia egiten denborarekin.

Eta ni pijama hutsean errepidetik zuri so, / olatuen merengea begi-ninietan (...).

Hegazkin batek, ordea, urrun daramatza / evax, belcor eta margaret astor kargamentuak.

Ama, behar zaitut barreka ikusi hondartzan, / eskua eskuan, / eguerdi gordinean.

«Ama hondartzan»

Zer da, ba, maitasuna?, 40. or.

— **Trantsizioa**, larriminez nahiz baretasunez.

Maskor-kiskirriak, urtero lez,

oldean heldu dira hondartzara (...).

Txakur bat olatuei zaunkaka.

Saski batetik laranja bat pirritan (...).

Posible dirudi gauzen ordena esku bakarrarekin atontzea.

«Locus amoenus»

Bitsa eskuetan, 16. or.

— **Deslaitasuna**, bizitzaren marejadak ur-ertzean lohiak ere uzten dituelako.

Beste behin —marea bizien sasoian, olatuen kipur horixkak harrapatua baitzuen hondartzaren okotza, zornezko sufle baten antzera—, neska berberak eta haren lagunek biluztu egin ninduten familietan jolasteko, neu nintzela-eta denen panpina. Olatu batek ipurdia busti zidan. Ur lohi hura eta mutiko atzeratu baten begirada gomutan ditudalako gomutatzen dut deslaitasuna. Gomutan, halaber, hotza eta lotsa.

«La Jolie Filleren automitologia»
Bitsa eskuetan, 26. or.

— **Erronka**, igeri egitea eustea delako.

Ez du balio men egiterik. / Garaia da esateko (...).
Behatu nire begiei, / bata itsua, bestea hautsez josia (...).
Hemen da bularra, / argitan erdi bi eginik, eta hain ilun (...).
Ispiluak ditut azalean: / nire trakeak badu izan bere mintzoa (...).
Ez du balio fedea galtzerik.
Zehatz jo du, tai gabe, urrunago igeri egiteko orduak

«Urrunago igeri»
Bitsa eskuetan, 13. or.

— **Hedonismoa**, ezen amodio likidoen garaian —batez ere maite den gizona anfibioa bada—, ura da etxe bakarra.

Amodioaren jokoan jokatzeara: / ur ertzean etzatea, beso betean;
/ barre egitea begiak itxita. / Maitatzea, hitz hori ahoskatzeke.

«Ubera»
Bitsa eskuetan, 21. or.

— **Kontzientzia**, igeriketaz aparte, flotean ibiltzeak tragediak ere gogorarazten dizkigulako.

Flotean utzi dut gorputza, / giza irudia jito mantsoan (...).
Rio Bravotik mila eta seiehun kilometrora,
negarrez Rosa Ramirez:
seme-ilobak ahuspez ibaiko basatzen (...).

Eta eguzkiak kalma zuria irmotu arren,
zeruaren pisua nabari dut sorbaldan, / gris, hits, sor, mehatxukor.

«Flotean»
Nola gorde errautsa kolkoan, 116. or.

4. eskala: Orografiari buruzko apunteak

Lekeitioren ezaugarri fisikoei buruz galdetuz gero, edonork aipatuko luke Aittitta Makurra... Kukuka ibiltzen den haitz hori, ez da oraindik iritsi nire pometera; bai, ordea, beste hiru hauek:

— **Lazunarri, edo irlako moila**, Garraitz uhartea eta Isuntza hondartza lotzen dituen malekoia, Lea ibaiak zekarren hondarrari hesia jartzeko egindakoa orain mende batzuk.

Irlako moilan jarri ohi dira, / lerrorik lerro kaioak;
/ agur esanez, kaixo esanez, / zubipeko ura badoa.
Begia erne baldin baduzu, / loratuko zaizu ahoa,
/ begia erne baldin baduzu, / loratuko zaizu ahoa.

Piztuta dator potin txikian / ilun-txintan kriseilua;
/ idazluma ere dirdiratzten da / arimaren ispiluan.
/ Urrezko aingura arrantzatu du / sareginen tresmailuak,
/ urrezko aingura arrantzatu du / sareginen tresmailuak.

«Txaluparen bertsoak»
Zazpi orduak, 118. or.

Aingura hori urpean argiak jotzen duelako ematen du urrezkoa. Gara paleokristauan, katakonbetako mosaikoetan, adibidez, arrankilak fedea eta piztuera adierazten zituen. Niretzat horixe da **poesiaren aingura: fede bat eta piztuera bat**.

— **Garraitz irla bera**. Poetaren subjektibitateak esanahiak esleitzen dizkie inguruko elementuei, bere komenientziara janzten ditu, era batera edo bestera lagun diezaioten. Halandaze, irla izan daiteke, batzuetan, **amodio galduaren ikurra**.

Nire irribarrea erraz dator / euriaren bits urdinak kosta gardentzen duen egunetan.
Terrala firi-firi dabil etxeko leihoetan.

Urrundu zinen nigandik, urrundu zinen
baina beste batzuen gorputzean neurea zara oraindik (...).

Nik zuri txera egitea ez da zaila / laino keantzak isla tristea blaitzen duen egunetan.
Hormabelar apala tantaka dago teilartean (...).

«Izurdeen dantza»
Azalaren kodea, 43. or.

Edo izan daiteke **egonarriaren ikurra**, bizitzako bertigoen kontrapisua.

Beldur bazara, begiratu zure uharteari: / ez du ezagutzen sarerik.
Harkaitzak aldarazten dituzte urek, / labirinto opakuak ere higitzen.

«Uhartea»
Bitsa eskuetan, 23. or.

Edo izan daiteke **askatasunaren ikurra**, topaldi erotikoaren testuinguru basatia.

Udazkenak emango dio udak eman ez diona: grapa pare bat malkoei eusteko.
Hauxe da egoera, irlaren arrakala batean: hankak tinko itsas likenez beteriko harri
batean, eskuak haitzaren kontra, bularrak dantza zurian bainujantzitik kanpora.
Gizonak isuri du. Eguerdiko argiak ezpainak isiotu dizkie ginebrazko *lip-gloss* batek
bezala. Igeri itzuli dira ertzera. Gizonaren hats garratza kriseilu bat da arekak argitzen.

«Trompe l'oeil»
Kristalezko begi bat, 128. or.

Halaber, uhartea **barne-uhartea** ere izan daiteke, isolamendu intimoaren txokoa.

Irlako etxean daukat ostatua: / uxatu nituen betiko mamuak (...).
Sobera ordaintzeke, kontuak kitatu. / Plazer dudanean, norbait gonbidatu.
Uhartearena naiz, neu naiz uhartea. / Hemen ikasi dut bizitzeko artea.

«Irlako etxea»
Begiak zerumugan, 71. or.

– **Antzoriz lurmuturra**, Santa Katalina. Lurmuturraren okots iluna farolaren irriak argiztatzen duenean...

Itsasargia: bolaluma tantaka gauaren tintontzian.

«Itsasargia»

Begiak zerumugan, 57. or.

5. eskala: Itsas zoologiaren lagin batzuk

Umetan, a zer afana izaten genuen *Vida y color* albumean kromoak *pegamento* Imedioarekin itsasteko! Zenbatzen hasiz gero, aterako nuke album bat betetzeko adina fauna-espezie nire poemetatik. Nabarmenenak:

– **Marmoka**. Dotorea, isila, traidorea inkontzientzian. Haserrea marmokaz janzen da.

Utziko nizuke, oroigarri,

nire marmoka-pentsamenduen zartada: / koloretako hotzikara eta hazkura luzea.

«Azalaren kodea»

Marmokak, 50. or.

– **Marraxoa**. Erresilientea eta seduktorea, ez dio inoiz uzten igeri egiteari. Drama emozionalei iskin egin eta unea gozatzeak biziraupena segurtatzen dio.

Ahotsarekin irentsi nau, galdua ni marraxoaren eztarrian. (...) Marraxoaren bazka ipurmamiak. Egin dzast, dzast, eder hori, hortxe, eman, segi holantxe, plas, plas, plas. Martiri bat bezala ireki naiz erditik. Tarratada eta bitsa. Izerdiaren perladuria. Zeure naiz osorik, aleluia. Neure zara osorik, aleluia, o Jesus!

«Patti Smith Rimbaudekin ametsetan»

Bitsa eskuetan, 25. or.

– **Izurdea.** Adimentsua, noblea, albiste honen ekarlea Antzinarotik, eta baita patuaren irakurlea ere.

Zure ninian endredatu zenean izurde hil hurren haren ninia, horrek iragarri zituen betiko zure zoriak: «Hatsarekin puztuko duzu bela. Purpurinaz jantziko arrankilak».

«Potxingoa moilan»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 46. or.

Eta zer da hatsarekin bela puztea? Norberaren kodea erabiltzea, kemena batzeko.

Eta arrankilak purpurinaz jantztea? Sufrimendua eraldatzea, edertasuna sortzeko.

– **Balea.** Gure herriaren armarrarian oinarritzkoa: lehenago, ehizatu egiten genituen; orain, zaborrekin ito. Erantzukizun ekologikoaren enblema bihurtu dira.

Balearen sabelean / haizea intzirika plastiko artean.

Saihets-hezurretan trabaturik daukan hori zeu zara.
Eta neu.

«Ecomanual devotioenezcoa»
Nola gorde errautsa kolkoan, 126. or.

– **Kurkuilua.** Zimurra baina soinu betea, ederra bere bakantasunean, bere mugekin.

Kurkuilua topatu dut itsaspean. / Kontuz jarri dut mesanotxean.
Barakuilua ez dago osorik: / zulo-zimurrek egiten dute eder.
Murmurka diost ez aztoratzeko / galtzada hartzen badut, nahi barik, oker.

«Kurkuiluaren murmurra»,
Begiak zerumugan, 87. or.

6. eskala: Oinarrizko gastronomia

Ezagutzen nautenek ondo dakite nire izozkailuan ezin dela langostinorik falta. Ai, langostinoen kontsolazio-efektua! Gaztetatik datorkit hori.

Ez naiz besaulkitik higitu ere egin / papera eta boligrafoa hartzeko izan ezik.
Gau osoa eman dut / munstroak marraztu eta marraztu.
Goizaldean, kamamila-egoskia prestatu, / dutxa hotza hartu eta
langostinoak erosi ditut supermerkatuan, / itzuliko zaren ala ez jakiteke.

«Akidurazko oharrak-4»,
Azalaren kodea, 25. or.

Bekatu handia dut gula. Horrenbestez, **despentsa poetikoa** ere hornituta eduki behar, edozein jatetxetan legez: zizka-mizkak, arrainak, haragiak..., eta postrerako...:

(...) algak eta lastoa jan zure bularretik.

«Zapitxo intimoak»,
Bitsa eskuetan, 88. or.

A! Eta **gatza**. Ez al da itsas produktua? Horixe bai franko. Aldizka, **suntsipena** adierazten du:

Eta Itun Zaharreko Lot zenaren andrea bezala / geratu naiz Sodomako muino abailduetan
(Orube batean, lata eta arratoien artean), / gatzeko estatua bihurtuta,
desegitear euripean, baina taupaka.

«Ametsetako gatza»,
Bitsa eskuetan, 82. or.

Aldizka, **desira**:

(...) nire gorputzaren gatza bero busti zuri izara artean / nahi nuke gatza izan zure elurrean /

gatza zure ur gezan ura zure egarrin / gatza izan ezerk ase ez zaitzan (...).

«Plaisir d'amour»,
Bitsa eskuetan, 80. or.

Aldizka, **maitasunaren ezintasuna**:

Gatza emango dizut nik gosari, urre zuria.
Gure bihotz pisuek flota dezaten, arindurik,
ezinaren ur erabilian.

«Gaua eta gatza»,
Bitsa eskuetan, 67. or.

7. eskala: Kresala, pasioaren perfumea

A zer durduzadura den kresalarena!

«Mahatsaren Andre Mariaren mandatua»,
Nola gorde errautsa kolkotan, 71. or.

Zentzumenen pizgarri, badu kresalak zerikusirik abenturarekin eta arriskuarekin.

Zabalik utzi nuen bart logelako leihoa / eta piztia bat sartu zen (...).
Ez zekien biluzik nengoena, bere zain, / ezta bere izena nekienik ere.
Animalia ugaztuna zen, / burusoildua, / bularrean bilo gutxikoa, / ipurdi irtenekoa,
begiak kilometroz eta loguraz beterik / eta tabako, kresal eta ogitarteko hotzen nahastea
ahoa.

«Memoria ez galtzeko oharrak-2»,
Azalaren kodea, 13. or.

Aho kresaltsutik jausten den adurak txinpartaka jartzen du zorua, «infernuko
itsasoen moduan» («Memoria ez galtzeko oharrak-2», *Azalaren kodea*, 13. or.).

Eta desiraren erresakan, **gorputzak olatu** dira, eta halabeharra naufragioa, triskantza bat non izenak diren identitate-seinaleak.

Eldarnioaren zurrunbiloan uzten zaitut, / nire gorputzaren ohol blaituei lotuta.
Laster olatu bi hasiko dira nahas-mahasean korrika:
batak zure izena dakar apar gainean; / bestea neurea apar azpian.

«Amoniak zaporea»,
Azalaren kodea, 61. or.

8. eskala: Itsasoa, doluaren gordailu

Maite izandakoen errautsak batzen dituenean, **ura da hil-oihala**. Testuinguru horretan, natura sintetikoki aurkezteak biziaren iraupena azpimarratzen du.

Ez zaude jada, esan dut, bai (...).
Triste, triste jarri da mundua. / *Lacrimosa dies irae, lacrimosa dies illa*.

Min oro da absolutua. Min oro da erlatiboa. / Ez dakit non den zentzabidea.
Olatuak. Uhartea. Kalatxoriak. /

Faltan dut zure hatz-koskorren deia atean, / sekula izango ez dugun hitz ase eder luzea.

«Kronika»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 146. or.

Bestalde, dolualdian gertatzen da **txalupen metamorfosia**: bizitzako uretan dabiltzanean, zapatak txalupa airosoak dira; heriotzak hilkutxa bihurtzen ditu.

Zazpitan zazpi aldiz hil zaitut.

Zazpitan zazpi baitziren Erromako hartxoriak zeruan,
zuk eta biok Tiber ibaiaren bazterrak
korritu genituenean
berbetan, berbetan, berbetan (...).

Kilometroak egin zituzten nire zapatek, / orduan txalupa, orain berriz katabutak.
Erromako txorien harrabotsa, / saldoan gatoz baina bat gara / eta banaka hilko gara,
bakarka.

«Erromako hartxoriak»,
Nola gorde errautsa kolkloan, 133. or.

Marierrrotako (Marea-errot) basatzen preso dauden **egurrezko eskeletoek**,
antzer, hondamendia eta ahaztura iragartzen digute:

Egon al zara noizbait begira / itsasadarreko paduran
animalia zaurituen antzer / egonean dauden ontzi zaharrei?

Zerurantz jasotzen dituzte masta zarpailak / beren bidaietako oroitzapenak
atzamar higatu horietan aupatuz. /
Lizunezko primulak loratu zaizkie / arotzak izena zizelaturiko oholetan (...).

«Ontzi zaharrak»,
Zer da, ba, maitasuna?, 63. or.

9. eskala: Genealogia femeninoen ozeano horiek

Nire poemetako emakumeak, errealak nahiz fikziozkoak, erreferentzialak dira gure belaunaldiko emakumeontzat heziketa sentimentalari edota literarioari dagokionez. Batzuetan, *alter ego* gisa agertzen dira, edo solaskide, edo beren artean nahasita, edo mezu-jasotzaile huts moduan.

Horietako bat da **Wendy**, Peter Panen laguna, ama zuhurraren, zainketen edo debozioaren estereotipoa. Dependentsia emozionalaren eredutzat hartu dut nik, kostako Peter Panen kastak adikzioa sor baitezake.

Aspaldi utzia zuen Wendyk Sekula Betiko Lurralde, eta Peter Pan trankil zebilen surf eta skate jolas berriak asmatzen haur galduentzat, bere bikientzat.
Urrun jada, Wendy, kamisoiaren andremaitra, gauero azaltzen zen leihora autoprotesta egitera: «Koralaren eta algen jonki ostia bat naiz!». Izaretan baziren oraindik huskeriak: maskorrak, hegaztien lumak, hazia.

Eta Wendyren bagina jarioka hasten zen ametsetan. Eta esnatzean, arrazoiaren zartailuak adina ekartzen zion gogora: «Agortzeaz duzu berpizteko denbora... Independentzia nire arimarentzat! IN-DE-PEN-DEN-TZIA!».

«Wendyk zubi batetik salto egin...»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 56. or.

Beste itsaso zale bat, **Marguerite Yourcenar** idazlea, ekialdeko kulturen ezagutzaile sakona eta bidaiari handia. Bere *Ipuin urdina* delakoan, *terra incognitara* doazen zazpi merkatariren bidaia kontatzen du. Espedizio zoritxarreko horretan, aberastasun-grinak zigorra izango du. Izan ere, absolutuaren bilaketa alferrikakoa da.

Marguerite geldi dago begiekin itsaso bila. Premiazkoa du bide-orria deskribatzea, eta fereka dagio folioaren ikur urdinari. Urdina zen ipuin urdin hartako zazpi merkatarien irrikaren istila, madame Yourcenar. Denek desio zuten harribitxi bikainena. Aitzitik, bitxiak urtu egiten dira hatz gosetiek ukitzearekin batera. Berak badaki ez dagoela azkenean saririk, euripeko eskalearen nini itsuan preso hartutako argia izan ezik. Orain ez zait axola *il amore, tell me more, tell me more*, baina bai nire sostenaren igarobide-arkuak, ai, oi, ei, traidore.

«Ilargia Genovaren ondoren»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 65. or.

Eta itsasoan dabil, baita ere, **Mary Shelley**, Frankenstein kreaturaren sortzailea, piano garden bat jotzen. Piano ikusezin hori hainbat gauzaren sinboloa da: askatasun-egarriarena, amodio erromantiko toxikoan harrapatuta dagoenaren minarena eta, azkenik, gure aurreko emakume sortzaileen estatus sekundarioarena.

Gizon bi albotik pasatu zitzaizkion salba-txalekoekin, baina ez zuten ikusi. Eta bera teklak astindu eta astindu zebilen, bere eskuak balira bezala galeoi baten mailuak galernarekin borrokan (...) «Ekaitzaren mende zegoen Maryren maitea, hiltzeaz, hiltzeaz bera berriro ere bakarrik uzteko, bizitza osoan legez, beste behin bakarrik eta beti. Zuk, neure idazkari laztanak, ordena itzazu nire paperak eta zeureak, maita nazazu.

«Mary Shelley eta bere piano garden»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 69. or.

10. eskala: Ur-mitoen gazitasunaz

Nire poesiak, tarteka, sartu-irtenak egiten ditu mitologia klasikoan —ez ikuspuntu estetizista hutsarekin—, mitoak eguneratzea **gaurko munduko gatazkak polemizatzeko** estrategia bat delakoan. Kasu bi aipatuko ditut:

— **Nereidak eta kutsadura moralak**. Antzinaroan naufragoen salbatzailetzat hartzen ziren itsasoko ninfek ezin izan dute eragotzi Mediterraneo migrariantzako kanposantu bilakatzerik.

Kutsadurak hil zituen Nereidak. Utzi egin zioten itsasoan galdutakoak salbatzeari. Maskaldu egin zitzaizkien tunikak, galdu egin zituzten koralezko koroak. Norakorik gabe zebiltzan itxaropenaren hiruhortzekoak ur-barrendegietan, iheslarien hezurrekin ziltzi-maltzan. Eta itsasoak hartu zuen Halloween parke akuatiko baten antza. Ez zen ageri ez eztirik, ez oliorik hondartzetan, ez zen ongi-etorririk, Antzinateko kondairen kontrara. Nereidak akabatu zirenean, kraskatu egin ziren izar multzoak, ezabatu uharteak. Haien lantuak blaituko du gure sofamundia, sekulorun sekulotan.

«Nereiden akabera»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 119. or.

— **Sirenak eta kutsadura ekologikoa**. Neoliberalismoaren hipokresia salatzeke aitzakia bat dira.

Garbikariek eta erregaiek algak pozoitzen badituzte,
salba ditzagun sirenak,
latan sartuta.

Mitoak kontserban,
arrakasta segurua.

«Ecomanual devotioenezcoa»
Nola gorde errautsa kolkoan, 126. or.

Bistan da mitoek gaziak izan behar dutela: mito dultzeek ez dute pikatzen; kontrara, bertan gozo geratzeko gogoa handitzen digute.

Mitologia grekolatindarrarekin batera, itsasoarekin zerikusia duten **mito biblikoak** ere tartekatu izan ditut; esaterako, sareak gainezka direla ur ganean

oinez dabilen gizonarena edo atzamarrarekin hondarrez egindako emakumea pizten duenarena. Bata nahiz bestea mirarien sortan sartzekoak lirateke, gizonei buruzko ikuspegia aztertu nahi izanez gero (baina hori beste hitzaldi baterako geratuko da).

11. eskala: Tresnak (belak, arrauna, amuak eta mapak)

Lehenago aipatu dut **bela**, esanez norberak puztu behar duela bere ontziari norabide zuzenean-edo bultzatzeko. Eta noiz edo noiz, birrikak ahul badabiltza, autoerrukiari uko egin eta «belak erretzen ikasitako emeen larruan jarri» («Hirian ibiltzeko jarraibideak», *Nola gorde errautsa kolkoan*, 78. or.). Azken esfortzuak erabiltzea garaitzea da, helburua lortu nahiz lortu ez: ez errenditzea da egitandirik heroikoena.

Baliteke haizerik ez izatea, baliteke motorrik ez izatea nabigatzeko. Gaitzerdi arraun pare badugu. Nire **arrauna** boligrafoa da, pentsamenduaren eta hizkuntzaren aliatu leiala.

Handiegiak dira zure minak, denak nire gerrian urtzeko. Horregatik idazten dut boligrafoa arraun bat balitz lez, bidegurutze batetik erauzi berria.

«Ibaiadarra»

Bitsa eskuetan, 22. or.

Izan ere...

Itxaropena arraun bat da, berdez pintatua.

«Itxaropena»

Zer da, ba, itxaropena?, 78. or.

Lehenagokoek zer sartzen zuten txalupan arrantzarako? Palu, erramu, bela eta kordel..., gure herriko kanta ezagunaren arabera. Hala ere, ez da milagro enpatxua egitea sarea dela, edo pita-haria dela, edo **amuak** direla. Zein estugarria den norberaren dorpeziaz edota mugez ohartzea! Botanikaren zientziara jo behar ernamuinak sortzeko.

Zergatik ez zenuen ikasi amuekin olgetan? Arrainen noblezian sinisten zenuen horri karrakatzen dabilzkizu bihotza, botanika-formula berriak ikertu bitartean.

«Potxingoa moilan»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 46. or.

Eta azken tresna, **mapak**. Inoiz «karta geografiko purpurak» («Colette ez da hemen bizi», *Nola gorde errautsa kolkoan*, 104. or.) izandakoak filosofia labur baten formulazio sinpleak dira, aforismoak, jakinik edozein barne-bidaiaaren abiapuntua haize-arrosaren mezua dela.

Begiak zerumugan, / argi-itzaletan mela.
Taupadak bide-orri, / han-hemen marinela.
Izarretan leiturik / arimaren arbela, / mapa-txikiak lagun, / neure arnasa dut bela.

«Haize-arrosaren mezua»,
Begiak zerumugan, 12. or.

12. eskala: Itsas belarrien bilduma

Batzuetan, itsaspean murgiltzen garenean, itsas belarren artean txirla nakaratuak bereizten ditugu, itsas belarritxoak. Halakoxeak dira euskera batuari aberastasuna eta kolorea ematen dioten geure berbak, beste herri batzuetakoak ez bezalakoak: *potxua* eta *txo*; *marmua*, *karrabasua*, *zeinerua*, *maritalakua*, *matxangua*, *mangolinua*; *parasma-metxia*, *kabania* eta *tangia*; *gangarabija*; *dzanga*, *dzingo*, *dzapt*; *bronparaka*, *auskaka*; *atezuan egon edo bauan-bauan egon*; *turrit egin eta palt egin*; *txitxiña* eta *txikiña*; *kinkirrinkoia*.... Itsas belarri horien —*lekitxarkaden*— hotsak, haretzek ematen dio, maitea, testuari poza!

13. eskala: Harea, arbel eta lehengai

Kostako umeontzat hondartzan dugu lehenbiziko arbela. Nire lehen **arbel poetikoa** ere, horixe.

Kalatzoriak begira-begira neuzkan / zure marrazkia hodartzan egin nuenean.
Olatua etorri eta joan. / Kalatzoriak, musuzapi zuriak harkaitzetan.

«Agurra»,
Begiak zerumugan, 12. or.

Hareak beti berdin, beti finko, beti bat irauteko ezintasuna adierazten du: **suntsikortasuna**, **galkortasuna**, geu garen biokonstrukzioaren ezaugarri behinenak. Ahal bezala moldaturiko eskulturak gara, eta nahiak ere iragankorrak.

Haitzetatik erauzitako muskuiluen markek / neure orbainak dakarzkidate gogora.
Hondarra hartu dut eskuetan, eta askatu: / horixe da gure nahikarien xedea (...).

«Flotean»
Nola gorde errautsa kolkoan, 116. or.

Hondarra soltatzea desjabetzea da: askatzen ikastea, ahazten ikastea, bizitzen ikastea. Urak inisial guztiak borratzen baititu, norberarenak eta inorenak.

Emakume katuduna da, badakizu nor, inoren inisialak hondartza gurmatsuan idatzi zituen, bere inisialak lurrian iltze batez grabatu zituen. Inisial oro, baina, ezabatu egiten dute olatuek edo euriak, balantzaren oreka izorratzeko.

«Colette ez da hemen bizi»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 104. or.

Kontzientzia horrek ematen die lotura semantikoa nire poema-bildumen izenburuei: **hondarra**, **azala**, **bitsa** eta **errautsa**. Hondarrean idazten dena olatuak ezabatzen du; azalaren kodea aldakorra da; bitsa, ezereza; eta errautsa, zer izan zen oroitu ezin duen hautsa.

14. eskala: Sormenaren ur irauliak

Itsasoaren koloreetan ikasbidea dago: **uraren kromatismoak** badu analogiarik gure pultsioekin, baita ahalduntze pertsonalarekin ere.

Itsasoa ertzean argiagoa den legez,
ez dute tindu bera minak eta orbainak.

«Exorzismoa»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 97. or.

Eta ahalduntze horretan oinarrizkoa da hitza, bizitzaren aurreko jarrera eta hitzak erabiltzeko modua bata bestearen mende daudelako. Sortzaileak obligazio zaila dauka: **ura iraultzea**; alegia, buelta ematea bere masa egokitu dadin gure denborak eta gure espazioak eskatzen dituzten etikara eta estetikara.

Lanbroa zeharkatu, gaza harilkatu, hormarriak ahokatu, testuingurua berrerratu: ura irauli.

«Uhobia»,
Bitsa eskuetan, 23. or.

Sormenaren uretan gabiltza, belaz eta arraunez; txarreanean, besoekin paladaka ere bai. Uretan sartzen dugu bizia urak bizi gaituelako.

Itsasontzi baten maketa idazmahaian.
Botilan preso sentitzen naizenean
edo nasa lehorrean
edo zerumugarik gabe marea hiletan,
pieza hori harru
eta ur tanta bat botatzen diot.

Eta ontziak arnasa hartzen du,
bere zentzuaz jabetuta.

«Errituala»,
Nola gorde errautsa kolkoan, 97. or.

Paul Valéryk idatzitakoari omen eginez: «*La mer, la mer toujours recommencée! / O récompense après une pensée*»: ‘Itsasoa, itsasoa, beti berriz hasia! / Oi, pentsamendu baten osteko saria’.

Mila esker.

Miren Agur Meabe Plaza
2023ko apirilaren 22an
Lekeition, Andre Mariaren Jasokundearen basilikan

Bibliografia

Oi, hondarrezko emakaitz! (Labayru, 1999).

Azalaren kodea (Susa, 2000).

Zer da, ba, maitasuna? (Elkar, 2008).

Bitsa eskuetan (Susa, 2010).

Kristalezko begi bat (Susa, 2013).

Zazpi orduak (Elkar, 2010).

Nola gorde errautsa kolkoan (Susa, 2020).

Begiak zerumugan (Elkar, 2020).

Eremu semantikoen zerrenda osagarria

EGURALDIA: langarra, galarrena.

FAUNA: maskorrak, maritalakoak, ubarroiak.

GUNEA: ontziola, tala, talaia.

ITSASO MOTAK: txatarrazko itsasoa, itsaso xahutuzko begiok.

LANDAREAK: ofiurak, goroldioa, anemonak.

MATERIALAK: galipota, mahoia.

NAUTIKA: galeoiak, gerra-ontziak, baleontziak.